BYLŲ RŪŠINIS TEISMINGUMAS: KELETAS ASPEKTŲ

Arnas Lipnickas

E. paštas: arlipnickas@stud.mruni.eu

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla

Valerij Jaunius

E. paštas: vajaunius@stud.mruni.eu

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla

Kuratorė prof. dr. Ieva Deviatnikovaitė

E. paštas: ieva@mruni.eu

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokykla

DOI: 10.13165/MMS-25-03-01-21

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami rūšinio teismingumo aspektai Lietuvoje, jo raida ir teisinis reglamentavimas. Aptariamas administracinės teisės formavimasis, pabrėžiant, kad Lietuvoje ši teisės šaka pradėjo vystytis tik XX a., nors Europoje ji ėmė formuotis dar XIX a. Prancūzijos pavyzdys rodo, kad administracinės ir bendrosios kompetencijos teismų atskyrimas buvo esminis teisės sistemos pokytis, turėjęs įtakos ir Lietuvos teisinei sistemai. Straipsnyje akcentuojama, kad rūšinio teismingumo bylos padeda nustatyti, kurioje teismų sistemoje – bendrosios kompetencijos ar administracinėje – turi būti nagrinėjama byla, ir kad šis procesas priklauso nuo ginčo teisinio santykio prigimties. Analizuojama Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtis ir jos sprendimų priėmimo mechanizmai, keliant abejonių dėl objektyvumo, ypač dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko lemiamo balso, kuris gali suteikti civilinės teisės ekspertams per didelę įtaką. Taip pat nagrinėjama sąvokos „priskirtinumas“ evoliucija Lietuvos teisės aktuose – ši anksčiau vartota sąvoka buvo pakeista „rūšiniu teismingumu“, aiškiau apibrėžiant

teismų kompetenciją. Straipsnyje pabrėžiama, kad, net ir pašalinus iš teisės aktų terminą „priskirtinumas“, jo esmė išlieka svarbi nustatant, ar ginčas priklauso teismų, ar kvaziteisminių institucijų kompetencijai. Galiausiai pažymima, kad rūšinio teismingumo taisyklių nesilaikymas gali būti pagrindas bylą nutraukti ar pripažinti teismo sprendimą negaliojančiu, todėl šios taisyklės išlieka svarbios tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje.

Reikšminiai žodžiai: rūšinis teismingumas, administracinė teisė, civilinė teisė, ginčų tribunolas, specialioji teisėjų kolegija, priskirtinumas.

Įvadas

Temos aktualumas. 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje[1] (toliau – Konstitucija) ir Europos Sąjungos sutartyje[2] įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja teisės aktų hierarchiją, kurioje Konstitucija užima išskirtinę (aukščiausią) vietą. Teisinėje valstybėje draudžiama nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruotų su nustatytuoju aukštesnės galios teisės aktuose[3].

Teisinės valstybės principas įkūnija ir Konstitucijos preambulėje įtvirtintą atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekį[4]. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin talpus, apimantis daug tarpusavyje susijusių imperatyvų[5].

Nagrinėjant šio straipsnio temą reikia pažymėti, kad apskritai civilinės ir administracinės teisės santykis pagal turinį skiriasi. Administracinės teisės šaka reguliuoja santykius tarp valstybės ir joje gyvenančių asmenų, o civilinės teisės

1 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220.

2 Europos Sąjungos sutartis, *Eurlex*, https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0013:0045:lt:PDF.

3 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. kovo 9 d. nutarimas, TAR, 2020-03-09, Nr. 5178..

4 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 181-6708.

5 *Ibid*.

šaka – santykius tarp privačių asmenų.

Pabrėžtina, kad yra svarbu atriboti minėtųjų teisės ginčų nagrinėjimo tvarką. Pagal Lietuvos teismų įstatymo (toliau – LTĮ) 12 straipsnį vientisą teismų sistemą sudaro bendrosios kompetencijos ir specializuoti (administraciniai) teismai. Bendrosios kompetencijos teismų kompetencija įtvirtinta Civilinio proceso kodekso (toliau – CPK) 22 straipsnyje, kuriame akivaizdžiai nurodoma, jog šiems teismams ginčai priskiriami iš civilinių, šeimos, darbo, intelektinės nuosavybės, konkurencijos, bankroto, restruktūrizavimo, viešųjų pirkimų ir kitų privatinių teisinių santykių. Taip pat į bendrosios kompetencijos teismus, tiksliau – Lietuvos apeliacinį teismą, kreipiamasi dėl užsienio teismų sprendimų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo Lietuvos Respublikoje.

Be kita ko, reikia nepamiršti ir rūšinio teisingumo. Tai reiškia, kad būtina tiksliai apibrėžti, kokiam teismui, bendrosios kompetencijos ar administraciniam (specializuotam), atitinkama byla yra teisminga ir koks teismas ją nagrinės kaip pirmoji instancija.

Šiam tikslui Lietuvoje buvo sukurta Specialioji teisėjų kolegija, kuri nagrinėja bylų rūšinio teisingumo klausimus. Visgi galima įžvelgti ir probleminių aspektų, nes kyla bent keletas abejonių. Ar apskritai Specialiosios teisėjų kolegijos 4 narių sudėtis yra tinkama nagrinėjant rūšinio teisingumo klausimus? Ar, balsams pasiskirsčius po lygiai, lemiamu balsu visada priimamas teisingas sprendimas? Ar Specialiosios teisėjų kolegijos egzistavimas apskritai reikalingas, t. y. ar tai, kad atitinkamos bylos rūšinis teisingumas sprendžiamas joje net nedalyvaujančių asmenų, užtikrina tos pačios bylos pirmosios instancijos teisėjo nepriklausomumą?

Svarbu paminėti, kad būtina nustatyti konkrečios bylos nagrinėjimo kontekste tinkamą rūšinį teisingumą, nes jo nenustačius toks pažeidimas bus laikomas absoliučiu teismo sprendimo negaliojimo pagrindu.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti bylų rūšinio teisingumo sampratą, raidą,

atskleisti problematiką ir įgyvendinimo aspektus.

Tyrimo uždaviniai:

1) išanalizuoti civilinės ir administracinės teisės atsiradimo faktines aplinkybes;
2) įvertinti Specialiosios teisėjų kolegijos ir Prancūzijos ginčų tribunolo (pranc. *tribunal des conflits*; toliau – Ginčų tribunolas) ypatumus jiems nagrinėjant bylas dėl rūšinio teismingumo;
3) išnagrinėti Lietuvos teismų praktiką bylų rūšinio teismingumo aspektu.

Tyrimo objektas – bylų rūšinis teismingumas, jo samprata, raida Lietuvoje ir įgyvendinimo problematika.

Tyrimo metodika. Pagrindiniai straipsnyje taikyti metodai: lingvistinis, loginis analitinis, lyginamasis, istorinis, dokumentų analizės, interviu, deskriptyvinis. Lingvistinis metodas taikytas siekiant atskleisti bylų rūšinio teismingumo sampratą. Loginis analitinis metodas buvo naudojamas siekiant atlikti sistemišką doktrinos, teismų praktikos ir teisės aktų aiškinimą. Lyginamasis metodas atskleidžia bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų kompetencijos skirtumus nagrinėjant atitinkamas bylas. Istorinis metodas buvo naudingas atliekant istorinių įvykių analizę. Dokumentų analizės metodas taikytas siekiant išnagrinėti teisės aktus, teismų praktiką ir mokslinius straipsnius. Interviu metodas naudotas taikytas temos aktualumui atskleisti remiantis praktikuojančių teisininkų žiniomis. Deskriptyvinis metodas pasitelktas atliekamam tyrimui ir jo rezultatams aprašyti.

1. Administracinės teisės formavimasis Lietuvoje

Nors administracinės teisės užuomazgų galime rasti dar senovės Babilonijoje, Hamurapio įstatyme ir kituose senovės teisės aktuose, Europoje administracinė teisė pradėjo formuotis tik XIX a.[6] Štai, pavyzdžiui, Prancūzijoje 1873 m. Gin-

6 Ieva Deviatnikovaitė, „Administracinės teisės istorija“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, https://www.vle.lt/straipsnis/administracines-teises-istorija/.

čų tribunolas, išnagrinėjęs bylą[7] (toliau – byla *Blanco*), savo sprendime aiškiai nurodė, jog valdžios institucijų bei fizinių asmenų santykiai ir su jais susiję ginčai negali būti sprendžiami pagal civilinę teisę, tokie ginčai turi būti teismingi administraciniams teismams. Šis Ginčų tribunolo sprendimas tapo perversmu Prancūzijos teismų praktikoje. Apie bylą *Blanco* straipsnyje bus kalbama ir vėliau, 3 dalyje apie Ginčų tribunolą.

Europoje šiuolaikinė administracinė teisė pradėjo formuotis XIX a., tačiau Lietuvoje ją plačiau nagrinėti ir taikyti valstybės teisės sistemoje ėmėsi teisininkas Mykolas Römeris XX a. pirmoje pusėje.

Svarbu pažymėti, kad 1918–1940 m., formuojantis ką tik nepriklausomybę paskelbusiai valstybei arba ką tik atsikūrusiai valstybei ir jos teisinei sistemai, universitetuose administracinė teisė buvo dėstoma nuo 1922 m. Ją dėstė V. Biržiška. Vis dėlto patį dėstytoją labiau „domino bibliografijos, knygotyros, lituanistikos, biografistikos, dokumentotyros sritys, o ne administracinės teisės mokslas“[8], taip pat nebuvo rengiama teisinė literatūra, kuri aiškintų administracinę teisę, ir tuo labiau nebuvo steigiami administraciniai, kitaip specializuoti, teismai. Trumpiau tariant, išsamesnių studijų apie administracinės teisės institutus nebuvo[9].

Pirmoji monografija[10], pagaliau atspindinti administracinę teisę, jos aktų sąsają su teisminės kontrolės institutu, buvo 1928 m. Mykolo Römerio knyga „Administracinis teismas“[11]. Kalbant dar tiksliau, administracinių santykių temą Mykolas Römeris pirmą kartą paminėjo dienoraščiuose 1920 m. kovo 31 d. Įkvėpimas aprašyti šiuos santykius teisininkui kilo viešint dabartinėje Baltarusijos teritorijoje, Ilijoje: jis pamatė, kaip policijos pareigūnai „vykdo teisingumą“ tiesiogiai, be

7 Byla *Blanco*, *mafr*, https://mafr.fr/en/article/tribunal-des-conflits-2/.

8 Ieva Deviatnikovaitė, „Administracinės teisės raida tarpukario Lietuvoje: mokslinės stažuotės = Evolution of Administrative Law in Interwar Lithuania: Research Internships“, *Logos* 108 (2021): 177–189. ISSN 0868-7692. eISSN 0868-7692.

9 Eglė Bilevičiūtė (red.), *Administracinės teisės novelos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022), 46–47.

10 *Ibid.*

11 Mykolas Römeris, *Administracinis teismas* (Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928).

jokios teisminės kontrolės, o tai lemia savivalę, kyšininkavimo klestėjimą[12].

Pasak prof. dr. I. Deviatnikovaitės, „administracinė teisė – viešosios teisės šaka, reglamentuojanti viešosios administracijos organizaciją, veiklą ir gynimosi nuo neteisėto viešojo administravimo veikimo ar neveikimo priemones“[13]. Iš paties apibrėžimo galima suprasti, jog administracinės teisės reglamentavimas turi suteikti visas įmanomas galimybes asmeniui gintis nuo valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, įsikišimo, piktnaudžiavimo įgaliojimais, trumpiau tariant, savivaliavimo.

Taip pat mąstė ir Mykolas Römeris, išskirdamas administracinę teisę savo veikaluose ne tik kaip dėstomą dalyką, discipliną, bet ir kaip „<...> policinės valstybės įsigalėjimo Respublikoje sustabdymo įrankį, kaip galimybę ugdyti šalies inteligentijos atsakomybę dėl politinių, socialinių ir ekonominių problemų šalyje, kaip instrumentą, atskleidžiantį tų metų politikų, visuomenės veikėjų supratimą apie teisinę valstybę, valdžių padalijimą“[14].

Praėjus daugiau negu šimtmečiui, šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje administracinė teisė rado savo vietą ir yra reglamentuojama įvairiuose įstatymo galios teisės aktuose, pavyzdžiui, Viešojo administravimo įstatyme[15] (toliau – VAĮ) ir Administracinių bylų teisenos įstatyme[16] (toliau – ABTĮ). Šių įstatymų atsiradimas buvo svarbus žingsnis kuriant nuoseklią administracinės teisės sistemą Lietuvoje. VAĮ reguliuoja asmenų santykius su valstybės institucijomis, o ABTĮ reglamentuoja ir užtikrina teisingą ginčų nagrinėjimą specializuotuose teismuose.

12 Bilevičiūtė, *supra note*, 9: 49.

13 Ieva Deviatnikovaitė, *Administracinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2021), 61.

14 Bilevičiūtė, *supra note*, 9: 48.

15 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999-07-09, Nr. 60-1945.

16 Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas, *Valstybės žinios*, 1999-02-03, Nr. 13-308.

2. Civilinės teisės formavimasis Lietuvoje

Civilinio proceso teisės profesorius Vladas Mačys yra pasakęs: „Kad žmonių gyvenimas valstybės viduje eitų ramiai, jis turi būti civilinių įstatymų tinkamai sutvarkytas. Jokia valstybė negali apsieiti be tam tikrų civilinių įstatymų, vis tiek, ar šiokiais, ar tokiais pagrindais ji būna įkurta.“[17]

Civilinė teisė, kaip teisės šaka, sietina su privatiniu santykiu tarp lygiaverčių subjektų. Pradedant akyliau analizuoti civilinės teisės šaltinius galima susidaryti įspūdį, kad terminai „privatinė teisė“ ir „civilinė teisė“ yra sinonimai[18]. Jie išties labai glaudžiai susiję, tačiau atspindi skirtingus tapataus reiškinio aspektus. Senovės Romos teisininkai skyrė dvi teisės šakas: privatinę teisę (lot. *jus privatum*, *jus civile*) ir viešąją teisę (lot. *jus publicum*). Paminėtina, jog šių dienų teisės tradicijos šaknys sietinos su romėnų teisėje susiformavusiomis teisės tradicijomis[19].

Lietuvos civilinės teisės raida neatsiejama nuo Lietuvos valstybingumo raidos, kurios pradžia siekia dar XIII a. To meto pagrindinės Lietuvos civilinės teisės idėjos, be kita ko, buvo perimtos iš Vakarų Europos. Esminiai Lietuvos teisės šaltiniai, sudarę prielaidas formuotis dabartinėms civilinės teisės normoms, buvo Kazimiero teisynas (1468 m.), Lietuvos Statutai (1529 m., 1566 m., 1588 m.)[20].

Minėti aktai padarė nemažą įtaką ne tik Lietuvos, bet ir gretimų Rytų ir Vakarų šalių civilinės teisės raidai. Lietuvai praradus savarankiškumą, sustojo ir jos savarankiškos teisės sistemos raida. XX a. pirmoje pusėje, atkūrus nepriklausomybę, Lietuva neturėjo to laikotarpio poreikius atitinkančių civilinės teisės aktų, todėl jos poreikiams buvo pritaikyta kitų šalių civilinė teisė.

Įsigilinus į istorinius šaltinius, matyti, jog dėl istoriškai susiklosčiusių

17 Vladas Mačys, *Civilinio proceso paskaitos* (Kaunas: Teisių fakultetas, 1924).

18 *Civilinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius, 2008), 17.

19 *Ibid.*, 19.

20 *Lietuvos teisės istorija* (Vilnius: Justitia, 2002).

aplinkybių atskiruose Lietuvos regionuose galiojo net keturios civilinės teisės sistemos[21] – buvusioje Suvalkų gubernijoje veikė prancūzų civilinis kodeksas, dar vadinamas Napoleono kodeksu, nuo 1825 m. – lenkų Civilinis statutas, Klaipėdos krašte nuo 1896 m. – Prūsijos imperijos civilinė teisė, Palangos valsčiuje nuo 1864 m. – Vietos gubernijų įstatymų rinkinys, likusiose Lietuvos dalyse, įskaitant ir jos sostinę Kauną, – carinės Rusijos civiliniai įstatymai[22]. Buvo pradėti Lietuvos civilinės teisės kodifikacijos darbai, tačiau per dvidešimt nepriklausomybės metų jų užbaigti nespėta. Praradus nepriklausomybę, Lietuvoje galiojo Rusijos Sovietų Federacinės Socialistinės Respublikos (RSFSR) civilinis kodeksas (toliau – RSFSR CK).

Vėliau, priėmus SSRS civilinių įstatymų pagrindus, Lietuvoje, kaip ir kitose socialistinėse respublikose, buvo priimtas RSFSR CK (1964 m.)[23]. Socialistiniu laikotarpiu civilinės teisės funkcijos buvo gerokai susiaurintos, remiantis socialistinės doktrinos siekiu sunaikinti kapitalizmą. Uždraudus privačiąją nuosavybę ir sutarčių laisvės principo taikymą, buvo panaikintos visos prielaidos kurtis laisvai rinkai. 1990 m. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, valstybė neturėjo ekonomikai ir ūkinei veiklai reglamentuoti būtinų teisės aktų. Atkūrus nepriklausomybę, buvo pakeista ne tik okupacinė valdžia, bet ir tos valdžios įdiegta ekonominė ir teisinė sistema[24].

Pirmasis uždavinys atkūrus valstybingumą buvo pertvarkyti šalies ekonominę sistemą iš socialistinės administracinės, draudžiančios privatinę nuosavybę, į laisvos rinkos, pagrįstą privačios nuosavybės ir sutarčių laisvės principais. Atsižvelgiant į numatytą ekonominio ir teisinio modelio pertvarką, galiojantys socialistinės valdžios teisės aktai trukdė plėtoti naująją sistemą. Taigi netrukus

21 *Civilinė teisė*, *supra note*, 18: 27–29.

22 Ieva Deviatnikovaitė, „Teisių fakulteto studentų darbai 1925–1939. I dalis (1925–1932)“, *Teisės apžvalga* 1, 21 (2020): 33.

23 Civilinė teisė, *supra note*, 18: 27–29.

24 *Ibid.*

po nepriklausomybės atkūrimo buvo sudaryta ekspertų grupė naujam civiliniam kodeksui rengti. Ši grupė ne tik rengė lietuviško civilinio kodekso projektus, bet ir stengėsi modernizuoti, pritaikyti anksčiau galiojusius sovietinius įstatymus. Iš pradžių buvo pertvarkytas 1964 m. RSFSR CK, vėliau pradėtas rengti naujas civilinis kodeksas. Naujasis civilinis kodeksas (toliau – CK) buvo priimtas 2000 m. liepos 18 d., įsigaliojo 2001 m. liepos 1 d. Šiame kodekse atsispindėjo iki dabar galiojantys šiuolaikinės teisės principai: subjektų lygiateisiškumo, nuosavybės neliečiamumo, sutarties laisvės, nesikišimo į privačius santykius, teisinio apibrėžtumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių, neleistinumo piktnaudžiauti teise ir visokeriopos civilinių teisių teisminės gynybos[25] ir kitos nuostatos, pritaikytos prie Europos Sąjungos teisės ir kitų tarptautinių turtinių santykių reglamentavimo standartų.

3. Ginčų tribunolas (pranc. *tribunal des conflits*)

Administracinės teisės šakos pradžia Prancūzijoje ir netgi visame pasaulyje sietina su 1799 m. įsteigta Valstybės Taryba (pranc. *conseil d'Etat*). Ši institucija ilgainiui tapo aukščiausiu Prancūzijos administraciniu teismu. Verta paminėti dar vieną svarbų veiksnį Prancūzijos administracinės teisės evoliucijoje – 1872 m. įsteigto Ginčų teismo 1873 m. priimtą sprendimą byloje *Blanco*.

Tuomet dar tik rūšinio teisingumo teorija teisėkūroje buvo įgyvendinama per rezonansinį Ginčų tribunolo sprendimą byloje *Blanco*, kuris visuotinai laikomas lūžio tašku atskiriant viešąją ir privatinę teisę kaip „du atskirus pasaulius" šiuolaikinėje Prancūzijos administracinėje teisėje ir teisėje apskritai[26].

Byla susijusi su penkerių metų mergaite Agnès Blanco, kurią sunkiai sužalojo valstybinei tabako gamyklai Bordo mieste priklausęs vagonėlis. Mergaitės tėvas

25 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (*Valstybės žinios*, 2000-09-06 Nr. 74-2262) 1.2 straipsnis.

26 Bartłomiej Jaworski, „The Case of Blanco: Epoch-making Ruling vs. General Law Doctrine. The Public–Private Divide in Historical Context", *Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne* 29 (2019): 15.

kreipėsi į bendrosios kompetencijos (civilinius) teismus ir prašė pagal Prancūzijos civilinio kodekso 1382, 1383 ir 1384 straipsnius pripažinti valstybės civilinę atsakomybę už žalą, kurią jo dukra patyrė per eismo įvykį, sukeltą valstybinės organizacijos darbuotojų vairuojamos transporto priemonės[27].

Departamento prefektas, veikdamas valstybės vardu, iškėlė jurisdikcijos konflikto klausimą. Jis tvirtino, kad bendrosios kompetencijos teismai neturi įgaliojimų nagrinėti šią bylą. Neseniai įsteigtas Ginčų tribunolas nusprendė, kad Prancūzijos civiliniame kodekse įtvirtintos taisyklės ir principai, reglamentuojantys santykius tarp privačių asmenų, negali būti taikomi valstybės atsakomybei už žalą, kurią asmenims padaro valstybės tarnautojai.

Kadangi nelaimingas atsitikimas įvyko dėl viešojo administravimo subjekto kaltės, Prancūzijos civilinis kodeksas nebuvo taikytinas ir mergaitės tėvas negalėjo pareikšti ieškinio valstybei civiliniame teisme. Ginčų tribunolas papildomai pažymėjo, kad valstybės atsakomybė, kuri nėra nei visuotinė, nei absoliuti, turi būti reguliuojama specialiųjų teisės normų, kurios kinta priklausomai nuo konkrečios viešosios paslaugos poreikių arba viešojo intereso ir poreikio suderinti valstybės teises su privačių asmenų teisėmis. Taigi teismas neatsižvelgė į tai, kad iš esmės nebuvo reikšmingo skirtumo tarp valstybinės gamyklos darbuotojų ir privačių įmonių darbininkų.

Tabako gaminių vežimo veikla buvo laikoma viešojo administravimo srities dalyku, todėl nuspręsta civilinės teisės normų įmonei netaikyti. Atsižvelgiant į viešąjį interesą, valstybė, kaip darbdavė, galėjo būti patraukta atsakomybėn tik administraciniame teisme, vadovaujantis viešosios teisės, kaip atskiros teisės normų ir principų sistemos, nuostatomis. Byla *Blanco* tapo Prancūzijos (ir ne tik) administracinės teisės pagrindu dėl bent dviejų priežasčių. Pirma, ji įtvirtino valstybės atsakomybės už privatiems asmenims padarytą žalą principą. Antra,

27 Jaworski, *supra note*, 26.

ši byla žymi administracinės teisės (pranc. *droit administratif*)[28] savarankiškumą nuo civilinės teisės, praktikoje pasireiškusį dviem pagrindiniais būdais:

1) daugelis privatinės teisės normų buvo perkeltos į administracinės teisės sistemą – tai vadinama civilinės teisės recepcija administracinėje teisėje;
2) egzistuoja sritys, kuriose administracinei veiklai taikoma privatinė teisė.

Įvairiuose šaltiniuose šis reiškinys apibūdinamas kaip viešosios ir privatinės teisės „osmosas“, taip pat keliama idėja apie viešąją ir privatinę teisę kaip „du atskirus pasaulius“[29].

Taigi, Prancūzijoje veikia Ginčų tribunolas. Jis imasi bylos nagrinėjimo:

1) kai ir bendrosios kompetencijos, ir administraciniai teismai siekia nagrinėti tą patį ginčą, motyvuodami, kad jis priklauso jų kompetencijai (pozityvus konfliktas);
2) kai ir bendrosios kompetencijos, ir administraciniai teismai atsisako nagrinėti ginčą, motyvuodami, kad jis nepriklauso jų kompetencijai (negatyvus konfliktas);
3) kai bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai iš esmės skirtingai aiškina teisės normas[30].

Ginčų tribunolas sudarytas iš aštuonių narių: tris iš jų skiria Valstybės Taryba, tris – Prancūzijos kasacinis teismas, du yra renkami tų teismų teisėjų kaip pavaduotojai. Ginčų tribunolo pirmininką paskiria teisingumo ministras, tačiau realiai tribunolui pirmininkauja tribunolo pirmininko pavaduotojas, renkamas tribunolo narių[31].

4. Specialioji teisėjų kolegija Lietuvoje. Problematika

Specialiosios teisėjų kolegijos funkcijos reglamentuojamas CPK 36 straipsnyje

28 Ieva Deviatnikovaitė, *Užsienio šalių ir Europos Sąjungos administracinė teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2017), 15.

29 L. Van Den Berge, „Rethinking the Public-Private law divide in the age of governmentality and network governance“, *European Journal of Comparative Law and Governance* 5, 2 (2018): 119–143.

30 John Willis, „Three Approaches to Administrative Law: The Judicial, the Conceptual, and the Functional“, *The University of Toronto Law Journal* 1, 1 (1935): 53–81.

31 Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė, *Administracinė justicija: teorija ir praktika* (Vilnius: Justitia, 2005), 133.

ir analogiškai ABTĮ 22 straipsnyje. Remiantis šiais straipsniais, tuomet, kai bendrosios kompetencijos ar administraciniam teismui kyla abejonių dėl tam tikros bylos rūšinio teismingumo, šį klausimą rašytinio proceso tvarka išsprendžia Specialioji teisėjų kolegija, kurią sudaro Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) pirmininko pavaduotojas ir po vieną šių teismų pirmininkų paskirtą teisėją.

Kalbant apie Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtį, kyla klausimas, ar toks skaičius priimant svarbias nutartis dėl bylų rūšinio teismingumo yra tinkamas. Remiantis CPK 36 straipsnio 5 dalimi ir ABTĮ 22 straipsnio 5 dalimi, balsams pasiskirsčius po lygiai galutinį sprendimą priima Specialiosios teisėjų kolegijos posėdžio pirmininkas (LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininkas).

Analizuojant Specialiosios teisėjų kolegijos praktiką pažymėtina, kad kolegijos pirmininku, vadovaujantis imperatyvia įstatymo norma, visada skiriamas LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininkas. Tokia aplinkybė kelia diskusinių klausimų dėl Specialiosios teisėjų kolegijos sprendimų objektyvumo priimant nutartis dėl bylų rūšinio teismingumo. Ar Specialiosios teisėjų kolegijos pirmininko balsas atspindi teisingiausią sprendimą?

Kadangi LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininkas yra aukščiausio rango teisėjas Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtyje, jo balsas, palyginti su kitų kolegijos narių, turi ypatingą svorį. Vis dėlto vieno asmens sprendimas gali būti interpretuojamas kaip tam tikros galios koncentracija, o tai teisinės valstybės kontekste galima vertinti prieštaringai.

Straipsnio skaitytojui gali kilti klausimas dėl Specialiosios teisėjų kolegijos sudėties keitimo, pvz., įtraukiant nepriklausomą teisės srities mokslininką. Visgi ir vėl kiltų klausimas – kokios srities mokslininką įtraukti: administracinės ar civilinės (privatinės) teisės? Bet kokiu atveju atsirastų vienos ar kitos teisės srities pranašumas.

Šio straipsnio autoriai, siekdami plačiau išanalizuoti Specialiosios teisėjų kolegijos sudėties problematiką, kreipėsi į teisės mokslo specialistus: administraciniame teisme praktikuojantį teisėją ir advokatą. Jiems buvo pateikti tokie klausimai:

1. Kaip manote, ar dabartinė teismingumo nustatymo bylų kolegijos sudėtis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko pavaduotojas ir po vieną šių teismų pirmininkų paskirtą teisėją) nekelia probleminių klausimų dėl balsų pasidalijimo? Ar neegzistuoja vienos ar kitos teisės viršenybė?
2. Senosiose CPK, ABTĮ redakcijose iki 2011-10-01 buvo straipsniai dėl priskirtinumo / teismingumo (o ne rūšinio teismingumo) teismams bylų. Aktualiose redakcijose tokios normos nebėra. Ar įstatymo leidėjo sprendimas nebevartoti sąvokos „priskirtinumas“ yra pagrįstas?
3. Specialiosios teisėjų kolegijos nutartyse galima matyti, jog, pvz., viešųjų paslaugų teikimo (VPT), kuris yra reglamentuotinas Viešojo administravimo įstatyme, ginčai yra priskirtini bendrosios kompetencijos teismams. Ar ginčai dėl VPT neturėtų būti sprendžiami administraciniuose teismuose?

Autorių apklausto advokato teigimu, Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtis yra pagrįsta Lietuvos teismų hierarchija. Kalbant apie penktojo teisėjo įtraukimą į kolegijos sudėtį, advokatas įžvelgia galimybę įtraukti pirmosios instancijos teismų teisėją, nes dažnai būtent jis sprendžia bylų rūšinio teismingumo klausimus (ieškinio ar pareiškimo priėmimo stadijoje).

Su šia nuomone galima sutikti, nes tokio teisėjo įtraukimas padidintų klausimų dėl rūšinio teismingumo sprendimų efektyvumą, pagrįstumą. Be kita ko, toks teisėjas turėtų vertingų įžvalgų apie iššūkius nagrinėjant tokio pobūdžio klausimus.

Taip pat, specialisto nuomone, galima kelti klausimą, ar apskritai Specialioji teisėjų kolegija, kaip subjektas, yra reikalinga Lietuvos teisinėje sistemoje. Advokato manymu, Specialiosios teisėjų kolegijos egzistavimas veikiau kelia su teisine

sistema susijusių neaiškumų dėl civilinių ir administracinių ginčų sampratos. Svarstytina, ar Specialiosios teisėjų kolegijos, kaip subjekto, buvimas nepažeidžia bylą nagrinėjančio teisėjo nepriklausomumo principo, nes rūšinio teismingumo klausimą sprendžia ne jis, o pačiame bylos nagrinėjimo procese nedalyvaujantys asmenys.

Kitas teisės mokslo specialistas, specializuotos kompetencijos teismo teisėjas, atsakydamas į klausimą, ar Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtis ir taisyklė, kad lemiamą balsą turi LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, gali sudaryti įspūdį, jog civilinių bylų sritis turi viršenybę rūšinio teismingumo sprendimo klausimais, pažymėjo, kad objektyvumo įvaizdį galbūt sudarytų teisės mokslo profesoriaus įtraukimas į Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtį, tačiau neaišku, iš kurios teisės srities turėtų būti profesorius – viešosios ar privatinės teisės. Sprendžiant klausimus dėl rūšinio teismingumo, teisėjo manymu, svarbiausia – pagrįsta argumentacija ir nuoseklus doktrinos laikymasis.

Teisėjo teigimu, kalbant apie ginčų dėl viešojo administravimo subjektų teikiamų viešųjų paslaugų nagrinėjimą teismuose, akcentuotina, kad ginčai dėl viešojo administravimo subjektų priimtų sprendimų yra nagrinėjami administraciniuose teismuose, tačiau jeigu viešojo administravimo sprendimai asmeniui sukelia tiesioginę žalą (materialinę), tokie klausimai, nors reglamentuojami CK, bus nagrinėjami specializuotos kompetencijos teismuose.

Straipsnio autoriai pabrėžia, jog CK 6.271 straipsnyje nustatyta viešoji atsakomybė (valstybės įmonėms, viešojo administravimo subjektams) atsiranda esant trims sąlygoms: neteisėtiems veiksmams ar neveikimui, žalai ir priežastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų (neveikimo) ir žalos. Tai reiškia, kad nenustačius bent vienos iš šių sąlygų reikalavimas dėl žalos atlyginimo (tiek turtinės, tiek neturtinės) negali būti tenkinamas.

5. Rūšinio teismingumo samprata (naujausia teismų praktika)

5.1. Sąvoka „rūšinis teismingumas“ ir reglamentavimas atskirose redakcijose

Kasacinis teismas savo nutartyse yra nedviprasmiškai nurodęs, kad rūšinis teismingumas (lot. *competentia ratione materiae*)[32] reiškia, pirma, koks – bendrosios kompetencijos ar specializuotas, arba kitaip administracinis – teismas turi nagrinėti susiformavusią bylą, t. y., pirma, nustatoma teismo rūšis; antra, išsiaiškinamas tam tikros kategorijos bylų (civilinių / administracinių) priskyrimas konkrečiai teismų sistemos grandžiai, t. y. kuris teismas nagrinės bylą kaip pirmosios instancijos teismas[33].

LAT išaiškinimuose taip pat galima rasti nurodymų, jog bylų rūšinį teisingumą lemia ne kas kitas, o teisinio santykio, dėl kurio kilo ginčas, pobūdis. Jeigu nagrinėjamos bylos kontekste teisinis santykis yra mišrus, teigiama, jog teisingumas priklauso nuo to, koks teisinis santykis (civilinis ar administracinis) vyrauja labiausiai[34].

Pažymėtina, kad sąvoka „rūšinis teismingumas“ ABTĮ nuo 1999-05-01 redakcijos iki 2002-05-01 redakcijos nebuvo reglamentuojama. ABTĮ redakcijas išanalizavus detaliai, pabrėžtina, kad ABTĮ redakcijose nuo 1999-05-01 iki 2001-01-01 nėra nė vienos atskiros ir išsamios įstatymo normos, kurioje būtų reglamentuojamos sąvokos „rūšinis teismingumas“ ir „priskirtinumas“. 2001-01-01 ABTĮ redakcijos 21 straipsnyje jau galima matyti sąvokos „priskirtinumas“ išraišką. Tiksliau, šio straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „ <...> klausimus, ar byla priskirtina bendrosios kompetencijos teismui, ar administraciniam teismui, rašytinio proceso tvarka išsprendžia Specialioji teisėjų kolegija, į kurią įeina Lietuvos

32 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-220-381/2023.

33 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-624/2013.

34 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-7-114-469/2022.

Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkas, taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas ir jo pavaduotojas arba atitinkamų pirmininkų paskirti teisėjai".

Be kita ko, iš 21 straipsnio 1 dalies matyti, jog tuometiniame ABTĮ jau buvo suformuluotos taisyklės Specialiai teisėjų kolegijai. 2002-05-01 ABTĮ redakcijos 21 straipsnyje reglamentuojami tik teismingumo klausimai (pateikiant konkrečias sąvokas – rūšinio, teritorinio, 142 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatant teismo sprendimo panaikinimo sąlygas).

2011-10-01 ABTĮ redakcijos 21 straipsnyje įstatymų leidėjas jau apibrėžė sąvoką „rūšinis teismingumas" ir nustatė kriterijus, pagal kuriuos nustatomas rūšinis teismingumas. Iki pat šių dienų ABTĮ redakcijos sąvokos „rūšinis teismingumas" reglamentavimas išliko siekiant nustatyti tinkamą teismą atitinkamai bylai nagrinėti. Per visą laikotarpį keitėsi tik straipsnio numeracija, straipsnio dalių sakinių išdėstymas ir formuluotė.

Kalbant apie sąvokos „rūšinis reglamentavimas" atsiradimą CPK, pabrėžtina, kad laikotarpiu nuo 2003-01-01 iki 2011-10-01 bylų rūšinio teismingumo sprendimo klausimai taip pat apibrėžti nebuvo, buvo reglamentuojamas tik bylų priskirtinumas. Lygiai taip pat, kaip ir ABTĮ, 2011-10-01 įsigaliojusioje CPK redakcijoje, 36 straipsnyje, šie klausimai jau buvo reglamentuojami išsamiai.

5.2. Keletas priskirtinumo aspektų

Priskirtinumas Lietuvos Respublikos teisės sistemoje *de jure* nustatytas, kaip minėta, CPK 22 straipsnyje, o *de facto* egzistuoja, kai tarp šalių kyla ginčas iš civilinio santykio ar ginčas tarp subjektų iš administracinio santykio. Priskirtinumo esmė yra padėti išsiaiškinti, pirma, ginčo pobūdį, vėliau – kas šį ginčą turėtų nagrinėti, t. y. teismai ar kvaziteisminės institucijos.

LVAT savo praktikoje yra pažymėjęs, jog pagal ABTĮ 103 straipsnio 1 punktą

teismas nutraukia bylą, jei ji nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai, išskyrus atvejus, kai byla teisminga bendrosios kompetencijos teismui. Tai reiškia, jog teismas, bylos nagrinėjimo metu nustatęs, kad egzistuoja viena iš neigiamų kreipimosi į teismą prielaidų – ginčas nebuvo ir nėra priskirtinas teismui, bylą nutraukia[35].

Atkreipiant dėmesį į LVAT išreikštą poziciją toje pačioje byloje („<...> nepriskirtina administracinių teismų kompetencijai, išskyrus atvejus, kai byla teisminga bendrosios kompetencijos teismui“[36]), galima teigti, jog ji pabrėžia tinkamo teismingumo nustatymo svarbą. Bylos nutraukimo pagrindas šiuo atveju susijęs ne su materialiąja teise į skundo patenkinimą, o su procesinių teisės normų laikymusi – t. y. teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos realizavimu įstatymuose nustatyta tvarka. Viena iš tokio kreipimosi prielaidų yra tinkamas ginčo priskirtinumas konkrečiam teismui pagal jo kompetenciją, lemiantis bylos likimą procedūriniu aspektu.

Įstatymų leidėjas numatė konkrečias nuostatas analizuojant rūšinio teisingumo svarbą. Taigi, nors priskirtinumo vaidmuo, reglamentuojant būtent teisminių ir kvaziteisminių institucijų vaidmenį nagrinėjant ginčus, yra menkesnis įstatymo atžvilgiu, būtent priskirtinumo taisyklių nesilaikymas sudaro prielaidas bylą nutraukti.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad, nors įstatyme sąvokos „priskirtinumas“ nebeliko, tačiau, kaip minėta, priskirtinumo svarba išlieka didelė – pagal nusistovėjusią LVAT praktiką būtent priskirtinumas lemia teisminį ar kvaziteisminį bylos nagrinėjimą.

Pagal LVAT praktiką tuo atveju, kai skundo priėmimo nagrinėti stadijoje akivaizdu, kad skundžiamas aktas ar veiksmas (veikimas arba neveikimas) jokių

35 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2025 m. vasario 5 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-228-822/2025.

36 *Ibid.*

teisinių pasekmių nesukelia, kad jis negali būti ginčo administraciniame teisme objektas[37], galima atsisakyti priimti skundą nagrinėti, o jei jis jau priimtas nagrinėti, administracinę bylą nutraukti kaip nepriskirtiną administraciniams teismams. Nagrinėdamas skundus dėl teisinių pasekmių negalinčių sukelti ir nesukeliančių aktų ar veiksmų, teismas asmens teisių apginti negalėtų, nes net ir skundo tenkinimo atveju asmens teisių ir pareigų apimtis nepasikeistų, o pats procesas būtų iš esmės beprasmis[38].

Straipsnio autoriai taip pat nori pabrėžti ir priminti, kad proceso teisės normų, nustatančių rūšinio teismingumo taisykles, pažeidimas pagrįstai yra vienas iš absoliučių teismo sprendimo (nutarties) negaliojimo pagrindų (CPK 329 straipsnio 2 dalies 6 punktas, ABTĮ 146 straipsnio 2 dalies 1 punktas). Tai yra konstatavęs ir LAT[39].

5.3. Teismų praktikos analizė

Išnagrinėjus Specialiosios teisėjų kolegijos praktiką, tampa akivaizdu, jog bylų rūšinis teismingumas labiausiai priklauso nuo to, koks santykis (civilinis ar administracinis) vyrauja byloje[40].

Kaip pavyzdį galima pateikti Specialiosios teisėjų kolegijos 2024-12-18 nutartį Nr. T-59/2024. Toje byloje pareiškėjas kreipėsi į Regionų administracinį teismą (toliau – RAT) su prašymu panaikinti jo nenaudai Lietuvos kariuomenės priimtą sprendimą ir priteisti nuostolius, susijusius su trauma, patirta per pratybas. Specialioji teisėjų kolegija savo nutartyje pažymėjo, kad ginčai, susiję su žalos,

37 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2024 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-524-463/2024.

38 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS822-172/2010.

39 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-218-684/2020.

40 Žr., pvz., šias Specialiosios teisėjų kolegijos nutartis teismingumo nustatymo bylose: 2024-11-07 nutartį Nr. T-52/2024; 2024-12-10 nutartį Nr. T-61/2024; 2024-11-07 nutartį Nr. T-57/2024; 2024-10-09 nutartį Nr. T-45/2024. Taip pat žr. CPK 36 straipsnio 2 dalį ir ABTĮ 22 straipsnio 2 dalį.

padarytos sužalojus sveikatą, atlyginimu, pagal teisinę prigimtį yra civiliniai teisiniai santykiai, žalos atlyginimo klausimus reguliuoja civilinės teisės normos ir pagal bendrąją taisyklę tokie ginčai nagrinėtini bendrosios kompetencijos teisme. Pagal ABTĮ 17 straipsnio 1 dalies 3 punktą administraciniai teismai sprendžia bylas dėl žalos, atsiradusios tik dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų veiksmų, atlyginimo[41].

Kitoje 2024-09-24 Specialiosios teisėjų kolegijos nutartyje Nr. T-47/2024 nurodoma, jog ieškovai kreipėsi į teismą dėl to, kad yra namų valdos savininkai ir jų sklypo naudojimo sąlygos būtų pablogintos dėl Nacionalinės žemės tarnybos (toliau – NŽT) projekto, kuriame nėra numatytas kelio servitutas, reikalingas, kad būtų galima patekti prie ieškovų garažo, stoginės ir kitų pastatų. NŽT atsisakė nagrinėti ieškovų prašymus ir pateikė nemotyvuotus sprendimus.

Specialioji teisėjų kolegija nurodė, kad vykdydama valstybinės žemės leidimo (laikinai) naudotis suteikimo funkcijas NŽT veikia kaip civilinių teisinių santykių dalyvė, įgyvendinanti atitinkamas turtines teises bei pareigas, susijusias su valstybei, kaip civilinės teisės subjektui, priklausančiu nekilnojamuoju turtu. Kartu pažymėtina, kad priimdama atitinkamus individualaus pobūdžio teisės aktus, sprendimus ir pan. šiais klausimais NŽT, be kita ko, veikia ir *acte iuris imperii* (viešosios teisės) reglamentuojamoje srityje. Todėl šis ginčas priskiriamas nagrinėti bendrosios kompetencijos teismui[42].

Nagrinėdama bylą T-32/2019[43], Specialioji teisėjų kolegija sprendė rūšinio teismingumo klausimą dėl pareiškėjo reikalavimo priteisti žalos atlyginimą iš Lietuvos valstybės. Pareiškėjo reikalavimas buvo grindžiamas dviem aspektais: pavėluotu ES direktyvos perkėlimu į nacionalinę teisę ir teismų veiksmais nagrinėjant civilinę bylą. Kolegija konstatavo, kad reikalavimas dėl žalos atlyginimo, susijęs su

41 Specialiosios teisėjų kolegijos 2024-12-18 nutartis teismingumo nustatymo byloje Nr. T-59/2024.

42 Specialiosios teisėjų kolegijos 2024-09-24 nutartis teismingumo nustatymo byloje Nr. T-47/2024.

43 Specialiosios teisėjų kolegijos 2019-06-25 nutartis teismingumo nustatymo byloje Nr. T-32/2019.

pavėluotu direktyvos perkėlimu, patenka į CK 6.271 straipsnio reguliavimo sritį ir yra teismingas administraciniam teismui remiantis ABTĮ 17 straipsnio 1 dalies 3 punktu. Vis dėlto reikalavimas dėl žalos atlyginimo, susijęs su civilinę bylą nagrinėjusių teismų veiksmais, pagal CK 6.272 straipsnį ir ABTĮ 18 straipsnio 2 dalį yra teismingas bendrosios kompetencijos teismui.

Rūšinio teismingumo klausimą Specialioji teisėjų kolegija taip pat nagrinėjo byloje T-82/2016[44], kurioje UAB „Itališki baldai“ ginčijo Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos komisijos nutarimą dėl vartotojo A. L. prašymo. Nors pagal Vartotojų teisių apsaugos įstatymo 49 straipsnį skundai dėl administracinės atsakomybės taikymo nagrinėjami administraciniuose teismuose, šiuo atveju komisijos nutarimas buvo priimtas sprendžiant civilinį ginčą dėl netinkamos kokybės prekės. Specialioji teisėjų kolegija konstatavo, kad toks ginčas yra civilinio pobūdžio ir pagal CPK 22 straipsnį ir ABTĮ 18 straipsnio 1 dalį turi būti nagrinėjamas bendrosios kompetencijos teisme. Tomis aplinkybėmis kolegija nurodė, kad ginčai, kurie yra susiję su žalos atlyginimu ar turtinių teisių įgyvendinimu, kai jie kyla iš civilinių teisinių santykių, nagrinėtini bendrosios kompetencijos teismuose.

Toliau nagrinėjant Specialiosios teisėjų kolegijos praktiką darytina išvada, jog vis dar kyla praktinių sunkumų nustatant, kuriai sričiai – administracinei ar civilinei – priklauso tam tikras teisinis santykis. Lietuvos teisinėje sistemoje yra išskiriamos penkios viešojo administravimo sritys: 1) administracinis reglamentavimas; 2) administracinių sprendimų priėmimas; 3) administracinių paslaugų teikimas; 4) teisės aktų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo ir laikymosi priežiūra, 5) viešųjų paslaugų teikimo administravimas[45].

Įdomu, kad viešųjų paslaugų teikimas, kuris yra reglamentuojamas VAĮ, Lietuvos teisinėje sistemoje dažniausiai sietinas su civiline, o ne su administracine

44 Specialiosios teisėjų kolegijos 2016-10-21 nutartis teismingumo nustatymo byloje Nr. T-82/2016.

45 VAĮ 6 straipsnis.

teise. Apie tai savo straipsnyje kalba ir prof. Ieva Deviatnikovaitė. Autorė teigia, kad nėra atsakyta į klausimą, kodėl viešųjų paslaugų teikimas nėra priskirtinas administraciniam teisiniam santykiui ir yra laikomas civilinės teisės reguliavimo dalyku[46].

Kaip matyti iš nurodytos teismų praktikos, rūšinio teismingumo nustatymas reikalauja kompleksinio ginčo pobūdžio vertinimo, ypač tais atvejais, kai byla apima tiek viešosios, tiek privatinės teisės elementus. Teismų praktika rodo, kad net ir tais atvejais, kai ginčas kyla dėl administracinio akto (pavyzdžiui, Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos sprendimo), lemiamą reikšmę turi ne dokumento forma, o ginčo materialinis teisinis pobūdis.

Vis dėlto kyla probleminiai klausimai, kaip užtikrinti vienodą teismų praktiką tais atvejais, kai viename ieškinyje yra pareikšti keli reikalavimai, kurie pagal savo pobūdį gali būti teismingi skirtingiems teismams, ir ar dėl tokių atvejų nereikėtų įstatymuose įtvirtinti aiškesnių rūšinio teismingumo nustatymo kriterijų.

Išvados ir rekomendacijos

Administracinės teisės formavimasis Lietuvoje prasidėjo dar XX a. pradžioje dėl Mykolo Römerio įdirbio. Ši teisės šaka tapo itin svarbi užtikrinant viešojo administravimo teisėtumą ir piliečių apsaugą nuo valdžios savivalės. Šiuo metu administracinė teisė yra aiškiai reglamentuota norminiuose aktuose, kaip antai VAĮ ir ABTĮ. Aptariami įstatymai leidžia sistemiškai užtikrinti teisinės valstybės gyvavimą.

Nuo Lietuvos Statutų iki šiuo metu galiojančio CK ši teisės šaka vystėsi veikiama valstybės politinių pokyčių ir reformų. Sovietmečiu ji buvo apribota socialistinės doktrinos, tačiau atkūrus nepriklausomybę buvo pertvarkyta pagal laisvosios rinkos principus. Dabartiniame CK įtvirtinti pagrindiniai teisinės valstybės

46 Ieva Deviatnikovaitė, „Viešasis interesas, viešosios paslaugos ir sutartys kaip viešojo administravimo turinys“, *Jurisprudencija* 26, 2 (2019): 8.

principai, užtikrinama asmenų teisių apsauga ir suderinamumas su Europos Sąjungos teisės normomis bei tarptautiniais susitarimais.

Ginčų tribunolo Prancūzijoje atsiradimas ne tik suteikė postūmį viešosios teisės formavimuisi, bet ir nustatė privatinės teisės, privataus santykio ribas. Turint tai omenyje, ginčas, kuris dar XIX a. apibrėžė viešosios ir privatinės teisių sandūrą, domino efektu lėmė šiuolaikinės administracinės doktrinos susiformavimą, be kita ko, tobulėjimą teisės sistemos dalyvių atžvilgiu.

Nors Specialiosios teisėjų kolegijos sudarymo principai grindžiami teismų hierarchija, tačiau, kaip aptarta tekste, kyla klausimas, ar lemiamas LAT Civilinių bylų skyriaus pirmininko balsas nesukuria civilinės teisės viršenybės įspūdžio. Mokslininkų ir praktikų išsakytos abejonės rodo, kad būtų tikslinga peržiūrėti Specialiosios teisėjų kolegijos sudėtį ir galbūt įtraukti papildomą narį, pavyzdžiui, pirmosios instancijos teismo teisėją ar teisės mokslininką.

Taip pat svarstytina, ar pati Specialioji teisėjų kolegija yra būtina Lietuvos teisinėje sistemoje, ar jos funkcijos neturėtų būti perduotos bylą nagrinėjantiems teismams, kad būtų išvengiama galimų teisėjo nepriklausomumo suvaržymų. Be to, ginčų dėl viešojo administravimo subjektų veiklos teisingumas turėtų būti aiškiau reglamentuotas, siekiant išvengti dviprasmybių tarp civilinės ir administracinės teisės taikymo sričių.

Analizuojant viešosios ir privatinės teisės doktrinas ir teismų praktiką matyti, kad lemiami kriterijai nustatant rūšinį teisingumą yra ginčo pobūdis ir vyraujanti jo teisinė prigimtis. Teismai nuosekliai laikosi principo, jog civilinės teisės reguliuojami, privačiu subjektų santykiu grįsti santykiai turi būti nagrinėjami bendrosios kompetencijos teismuose, o viešojo administravimo subjektų veiksmų (veikimo ir neveikimo) neteisėtumas – administraciniuose teismuose. Vis dėlto kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, sprendžiant viešųjų paslaugų teikimo ginčus ar ginčus dėl žemės nuosavybės, vis dar išlieka probleminių klausimų dėl rūšinio teisingumo nustatymo.

Svarbu pažymėti, kad proceso teisės normų, nustatančių rūšinio teismingumo taisykles, pažeidimas pripažįstamas absoliučiu teismo sprendimo negaliojimo pagrindu. Tai rodo, kad tinkamas rūšinio teismingumo taikymas yra ne tik teisingo bylos nagrinėjimo, bet ir teisės į tinkamą teismą užtikrinimo klausimas.

Atsižvelgiant į teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad ateityje įstatymuose galėtų būti įtvirtinti aiškesni kriterijai (pvz., įstatyme nustatyto priskirtinumo taisyklės), kurie palengvintų rūšinio teismingumo nustatymą tais atvejais, kai ieškinyje pareikšti keli reikalavimai, priklausantys skirtingų teismų kompetencijai.

Pasiūlymai:

- papildyti CPK 36 straipsnį ir ABTĮ 22 straipsnį, numatant penktojo Specialiosios teisėjų kolegijos nario – pirmosios instancijos teismo teisėjo – įtraukimą į kolegijos sudėtį;
- papildant Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymą ir Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksą sugrąžinti į teisės aktus sąvoką „priskirtinumas“ ir aiškiai reglamentuoti jos taikymą.

THE JURISDICTION OF CASES: SOME ASPECTS

Arnas Lipnickas, Valerij Jaunius

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. The article deals with the aspects of the jurisdiction of types in Lithuania, its development and legal regulation. It discusses the formation of administrative law, stressing that in Lithuania this branch of law began to develop only in the 20th century, while in Europe it began to take shape as early as in the 19th century.The example of France shows that the separation of administrative and general courts was a fundamental change in the legal system, which also influenced the Lithuanian legal system. The article emphasises that the type of jurisdiction determines which court system - general or administrative - is to hear a case and that this process depends on the nature of the legal relationship at issue. The composition of the Special Chamber of Judges and its decision-making mechanisms are analysed, raising doubts as to its objectivity, in particular the casting vote of the President of the Supreme Court of Lithuania, which may give civil law experts undue influence. The evolution of the concept of attributability in Lithuanian law is also examined, with the former concept being replaced by the concept of species jurisdiction, which clarifies the competence of courts. The article stresses that even if the term attributability has been removed from the legislation, its substance remains important in determining whether a dispute falls within the competence of the courts or quasi-judicial authorities. Finally, it notes that non-compliance with the rules on subject-matter jurisdiction may be grounds for the dismissal of a case or for the annulment of a judgment, and that these rules therefore remain important both in case-law and in legal doctrine.

Keywords: specific jurisdiction, administrative law, civil law, dispute tribunal, special panel of judges, attribution.